

Dobeles novads

Tērvetes pagasts

Publicēts: 09.10.2022.

Tērvetes pagasta pārvalde

 [+371 63726012](tel:+37163726012)

 [+371 28389997](tel:+37128389997)

Tērvetes bibliotēka

 [+371 63726029](tel:+37163726029)

 [+371 29219485](tel:+37129219485)

Bites bibliotēka

 [+371 63768432](tel:+37163768432)

Annas Brigaderes pamatskola

 [+371 63768519](tel:+37163768519)

Tērvetes kultūras nams

 [+371 29330689](tel:+37129330689)

Annas Brigaderes pamatskolas pirmsskolas izglītības grupa „Sprīdītis”

 [+371 63768519](tel:+37163768519)

Mēness aptieka

 [+371 28445001](tel:+37128445001)

Vispārīga informācija

Vispārīga informācija	
Platība	92,52 km ²
Iedzīvotāju skaits	1808 (uz 01.01.2022.)
Lielākās apdzīvotās vietas	Kroņauces, Tērvetes, Zelmeņu ciemati un apdzīvotās vietas Klūnas un Mežmalieši.

Pulciņi ^

Jauktais koris "Tērvete", vadītāja Dace Reinika

Vidējās paaudzes deju kolektīvs "Avots", vadītāja Ligita Urbele

Amatierteātris "Trīne", vadītāja Dzintra Zimaiša

Folkloras kopa "Ceļteka", vadītāja Anda Ābele

Floristika Tērvetes pagasta pārvaldes telpās, vadītāja Antra Priede

Tērvetes sporta halle v

Vadītāja- Signe Dumfa
Tālrunis: [+371 26851182](tel:+37126851182)

Muzeji v

Annas Brigaderes muzejs "Sprīdiši"

Adrese: "Sprīdiši", Tērvetes pagasts, Dobeles novads, tālr. [+371 26532691](tel:+37126532691)

Tērvetes senvēstures muzejs un XII gs. Tērvetes koka pils

 Adrese: "Jērumi", Tērvetes pagasts, Dobeles novads, LV – 3730

tālr. +371 29896804; e -pasts: lielkenins@inbox.lv

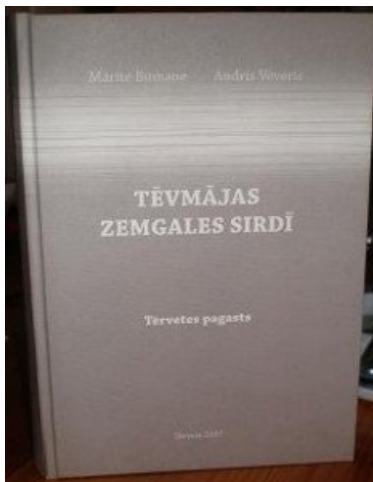
A/S „Agrofirma “TĒRVETE””,
A/S “Tērvetes AL”
Lauksaimniecības kooperatīvā sabiedrība „Dāmnieki”,
SIA „SIGUS B”,
SIA Rehabilitācijas centrs “Tērvete”,
Sociālās aprūpes centrs “Tērvete”,
Restorāns, viesnīca, alus darītava “Zoltners”,
Viesu nams „Ores”,
Kristīnes picērija un beķereja.

Tērvetes pagasta vēsture

Tērvete bijusi sena zemgaļu zeme, viens no to pēdējiem atbalsta punktiem cīņā pret krustnešiem. Pēc zemgaļu aiziešanas 1286. gadā Tērvetes vārds zuda, to nomainīja no vācu Hofzumberg (muiža pie kalna) atvasinātais “Kalnamuiža”. Tērvetes vārds atjaunots tikai 20. gadsimta 30. gados.

Pagasta nosaukums līdz 1925. gadam bija Kalnamuižas pagasts. 1935. gadā Tērvetes pagasta platība bija 103,7 km². 1945. gadā pagastā izveidoja Tērvetes, Bites un Priežu ciema padomes, bet pagastu 1949. gadā likvidēja. 1954. gadā Tērvetes ciemam pievienoja Priežu ciemu. 1961. gadā Tērvetes ciemam pievienoja Penkules ciema padomju saimniecības “Tērvete” teritoriju, bet Tērvetes ciema kolhoza “Zemgale” teritoriju pievienoja Penkules ciemam. 1990. gadā ciemu reorganizēja par pagastu. 2002. gadā Tērvetes, Augstkalnes un Bukaišu pagasti apvienojās Tērvetes novadā.

Tērvetes pagasta vēstures apraksti

Gribi uzzināt vairāk – lasi Māriņes Būmanes un Andra Vēvera grāmatu

Tērvete- atskaņu hronikā

Atskaņu hronika par vācu 1. iebrukumu 1230.g. Viestura valdīšanas laikā: "Un mestrs Volkvins labprāt tad pret zemgaliešiem doties lika. Ar pulku milzīgu bez bēdām prom Zemgalē tas drasāt gāja, kur ķēniņam Viesturam bij māja. Ar brašu pulku preti tiem viņš nāca, bet Dievs savējiem pret pagāniem steidz talkā nākt. Bij zemgalieši lepnu prātu, ar bultām kur ir smaile klātu vienā gabalā tie šāva. Vāci arī tā tiem šaudīdami atbildēja. Šai kautiņā daudz nonāvēja: 16 sinetu pagāniem zūd dzīvība un jābēg tiem... Ja kļūst par pavēlniekiem viesi, saimniekam kļūst grūt patiesi." Pēc iebrukuma vāci "... kā laupījumu dzina projām tie sievas, vīrus, bērnus kājām, kas vien tik viegli rokās nāca, to līdzī projām vāktin vāca." "Bet Viesturs kļuva nikns un drūms, lai atriebts tiktu uzbrukums, viņš otrā gadā mudīgi ar pulku steidz uz Aizkraukli..."

Tur Viesturu Aizkraukles pilskungs Markvarts tikko nesagūsta, izdodas paglābties ar ugunsmilnu izsitot Markvartam zobus. Nameja valdīšanas sākums ap 1254.gadu, kad nomirst Viesturs. 1286.g. ordeņmestrs Vilekins uzceļ Svētajā kalnā koka pili. Pēc dažām dienām zemgaļi, nespēdami pretoties, paši nodedzina savu pili un aiziet no Tērvetes uz Rakti (Žagari). 1339.g. ordeņmestrs Munheimas Eberhards uzceļ mūra pili – Kalnamuižu. 1345.g. lietuvieši Aļģirda vadībā šo pili nodedzina. To hercogvalsts laikā atjauno – uz pamatiem uzceļ jaunu mūra pili. 1560.g., kad likvidējas ordeņvalsts, Gothards Ketlers Kalnamuižu atdod Tisam Reķem.

1596.g. kalnamuižas pili parakstīts līgums par hercogvalsts sadalīšanu starp Gotharda Ketlera dēliem Fridrihu un Vilhelmu. Kurzemes hercogs Jēkabs Kalnamuižas pili uzturējās medību laikā. Zviedru kara laikā 1701.g. Kārļa XXII vadībā pili no Svētā kalna apšauda un sagrauj. Ar 1795.g. Kalnamuiža nonāk cariskās Krievijas īpašumā.

Arhitektūras un mākslas mantojums Tērvetē

(Pēc Ojāra Spārīša, "Zemgale", 1993.g.21.aug.)

"Tērvetes pilskalna drupās reiz lauzti akmeņi hercoga pils pārbūvei. Vīri laužuši mūri, te kaut kas mirdzošs pazibējis. Rakuši un izrakuši spožu zelta zobenu." Tā sākās teika.

Viena no zemgaļu cilšu galvenajām apmetnēm pirmskolonizācijas periodā, bagāta muiža ar auglīgām zemēm un vērtīgām mežaudzēm, šodien priekšzīmīgas lauksaimniecības zona ar augstvērtīgu ainavisko un kultūrvēsturisko potenciālu. Pārnestā nozīmē atrast šo "zelta zobenu" ir mūsu 21. gs. kultūras cilvēku pienākums un nevis to pārkalt sīknaudā vai lietot kā ieroci savu sakņu atciršanai, bet gan turēt spožu, izzināt tā gaitas un novērtēt tautas vēsturiskās atmiņas spēku, arko papildīts šis simboliskais tēls.

Misionāru un zobenbrāļu līdzestie mūra celtniecības sākumi Latvijā nosacīti ievada viduslaiku periodu mūsu vēsturē un kultūrā. Tāpēc par likumsakarīgu atskaites punktu novada būvmākslas mantojumā uzskatāma zemgaļu pils un tai blakus 1285 – 1286. g. uzceltās Livonijas ordeņa koka pils paralēlā pastāvēšana, kas noslēdzas ar vietējo cilšu atkāpšanos pārspēka spiediena priekšā. Savukārt arheoloģiskie izrakumi Tērvetes pilskalnā un citās vietās devuši daudz interesantu Eiropas kultūras reģionos radušos viduslaiku kultūras materiālu. Te atrasts arbaleta stiegras uzvilšanas kāsis, kas liecina par šī ieroča ienākšanu ordeņa brāļu bruņojumā ap 14.gs. Maiņas un tirdzniecības rezultātā vietējo iedzīvotāju lietošanā varēja nonākt grezni, vācu kultūras ietekmēti sadzīves priekšmeti, piemēram, naži ar kniedētu spalvu vai pat rotāti ar damascējumu. 13. un 14. gs. slāņos atrasti bruņukreklu un plāksnišu bruņu fragmenti. Sasaisti ar Rietumeiropu pierāda Romas katoļu baznīcas ietekmes liecinieki – krustiņi ar taisniem vai sirdsveida galiem un reljefu krustiņu centru. Neparasts atradums Tērvetes arheoloģiskajā materiālā ir 13.gs. slānī uzietais māla apmetuma fragments ar stabulētāja attēlu. Analoga materiāla un citu līdzvērtīgas kvalitātes tēlotājmākslas paraugu trūkums arheoloģiskajās liecībās var raisīt šaubas par to, vai kuršu un zemgaļu ciltīm varēja būt tādi mākslinieki, kas tik perfekti pārvaldīja sižetiska attēla veidošanas principus, laiskiņveida zīmējumā sniegtu portretam tuvinātu cilvēka atveidojumu. Iespējams tikai viens secinājums, ka Tērvetes stabulētāja autoram vajadzēja pazīt Eiropas attīstītāko zemju mākslas paraugus. Kas bija šis cilvēks, lai paliek neminēts.

1286.g. tiek nodedzināta tā dēvētā Zemgales karaļa Nameiša pils, un 200 m attālākajā uzkalnā, kā vienīgais cietoksnis vīd

vācu celtā pils(Heiligenberg), kuras uzbūves laiks varētu būt ap 1339. g. mestra Eberharda Monheima laikā. Pēc sava būvtipa šī pils pieskaitāma konventa pilim- regulāra taisnstūra plānojuma aizsarceltnēm arnelielu iekšējo pagalmu. 1345.g. pilij uzbrūk lietuvieši un to noposta.

Tikai hercogu laikā uz ordeņpils pamatiem tiek uzcelta jauna mūra pils, kuru dēvē par Kalnamuižu (Hof zum Berge). 1561.g. šī pils kļūst par Kurzemes hercoga īpašumu, un 1660.g. kad hercogs atgriežas no zviedru gūsta, viņš apmetas tieši Kalnamuižas pilī. Zviedru karapulki to bija jau daļēji nopostījuši, tomēr medību sezonā hercogs Jēkabs te labprāt uzturējies.

Šodien saglabājušies vien atsevišķi ārsienas mūra fragmenti 2 stāvu augstumā. Pēc atsevišķām pazīmēm var nedaudz spriest par pils izskatu. Tās stūri no ārpuses bijuši pastiprināti ar kontrforsiem jeb mūra uzbiezinājumu. Ap 1m biezās sienas mūrētas ar t.s. čaumalmūra paņēmieni: akurāti savienojot piemeklētus laukakmeņus mūra abās pusēs un iekļējot tos ar dakstiņu un ķieģeļu šķembām, savukārt vidus piepildīts ar kaļķu javā sasviestiem būvmateriāliem. Mūris bijis apmests no iekšpuses un ārpuses. 1939.g. pēc pieminekļu valdes iniciatīvas tika veikta neliela pilsdrupu konservācija, kas ir vienīgais līdz mūsdienām reāli veiktais arhitektūras un arheoloģijas pieminekļa aizsardzības pasākums.

17.-18.gs. Kalnamuiža piederēja hercogistei, bet pēc tās likvidēšanas, 1795.g., kad Kurzemi pievieno Krievijai, ķeizars Pāvils I 1798.g. 20. oktobrī Kalnamuižu dāvina kavalērijas ģenerālim Pēterim fon der Pālenam, kuru nepilnu gadu vēlāk ieceļ grāfu kārtā. Viņa pēcteču rokās muiža atradās līdz agrārreformai.

Muižas ansambli ievada čuguna lauvu pāris, un aleja ievēd apmeklētāju plašā pagalmā. Kādreizējo parteru ar dažiem lieliem ozoliem un aplī stādītu liepu grupu pārdalījuši jauni celiņi. Kalnamuiža nekad nav bijusi ievērojamāko arhitektūras pieminekļu skaitā, taču ansambli ir arī pa izcilam būvmākslas paraugam, un pirmām kārtām tā ir divstāvu klēts otrpus ceļam. Perfekts plēstu laukakmeņu mūrējums ar sarkanā ķieģeļu apdarinātām logailām, dzegām, dekora elementiem rāda pagājušā gs.II puses lauku amatnieku gaumi, materiāla īpašību izjūtu un nevainojamo izpildījumu.

Grāfam Pālenam bijuša grandiozas ieceres kā būvēt ainaviski izcilajā vietā savu rezidenci, kas realizēta būtu viena no skaistākajiem Latvijas klasicisma meistardarbiem, taču par rezidenci tika izvēlēta lecava, un tur uzpludinātās upes krastā būvēta vērienīga muiža. 1906.gadā blakus baznīcai kapsētas teritorijā uzbūvēja Pālenas dzimtas kapliču, kurā bija 4 apbedījumi. Tā ir neliela, bet iespaidīga celtnē, kurai par celtniecības materiālu izmantots no Itālijas vestais travertīns. Jūgendstila valdīšanas laikā tapusi celtnē sevī ietver gan baroka majestātiskumu, gan Bizantijas kolonu kapitēļu ornamentiku un neogotikas dekoru atskaņas. Celtnes izteiksmīgumu papildina metālā kalti vārti un logu režģi. Kapličas pagraba kapenēs četri grāfu Pālenas dzimtas locekļu apbedījumi, bet kapličā – marmora piemiņas plāksnes ar uzrakstiem. Iekštelpas apdarē izmantots gaišs marmors. Tās austrumu puses nišā neliels altāris ar mozaikas tehnikā darinātu ikonu. Šodien par altāri liecina vairs tikai divas marmorā darinātas kolonas. Nav ziņu par to, kāds liktenis piemeklējis ikonu un epitāfijas starp apbedījumiem kapličā. Ir izpostīts arī viens no apbedījumiem. Pēdējos gados kapliča ir daļēji izremontēta, tiek uzturēta kārtībā un izmantota kā sēru ceremoniju telpa.

Tērvetes sanatorija (O.Spārītis)

1924.gadā Pālenas medību pilī iekārtoja sanatoriju. 1932.g. sanatorijai uzcēla tagadējo plašo ēku. Plašās skujkoku audzes un novada specifiskais mikroklimats bija tie izšķirošie apstākļi, kādēļ Kalnamuižas mežparkā Sarkanā krusta organizācija paredzēja prettuberkulozes sanatorijas celtniecību. Pēc arhitektu A.Kalniņa un A. Klinklāva projekta 30. gadu vidū uzcelta ļoti izteiksmīga funkcionālisma un konstruktīvisma paraugu iedvesmota sanatorijas ēka. Lietišķa monumentālbūve ar ģeometrizētu apjomu kārtojumu – galu rīzāliem, kāpņu izbūvēm, pusapaļas zāles izvirzījumu ir viens no izcilākajiem šī perioda celtniecības veikumiem Latvijā, kas atrodas arī izcilā saskaņā ar apkārtni. Gala korpusu fasādēs iestrādāti Kārļa Zemdegas 1931.-32.g. mākslīgā akmens masā veidoti ornamentāli un skulpturāli cilņi. Divi mazākie iezīmē sanatorijas piederību Sarkanā Krusta organizācijai, jo to tēls ir ozolzaru apvīts auseklītis kā krusta simbols. Divi lielākie cilņi ir katrs ar savu sižetu, kuru kopdoma risina cilvēka cīņu ar slimību un nāvi. Vienā no galvenajiem cilņiem redzam saules apspīdētu jaunekli, kurš ar šķēpu nodur čūska analogi reliģiskajā ikonogrāfijā sakņotajam sižetam par Kristu, kurš uzveic Sātānu un Nāvi. Otrs cilnis ir vairāk konkretizēts sanatorijas cildenajā ikdienā, un tā saturis pauzē dziedāšanas domu, ceļos

nokritušajam slimniekam saņemot zāļu trauciņu no žēlširdīgās māsa rokām. Izteikti humānais, apgarotais, dziļi latviskas mentalitātes tēlu emocionālais uzlādējums ierindo šos tēlnieka K.Zemdegas darbus viņa veiksmju rindā.

Latvijas vietu vārdi Kalnamuižas (Tērvetes) pagasta

Latvijas Universitātes raksti -1939.g.

Māju nosaukumi:

Amatnieku gals: Ābeles, Bergfeldi, Dabrickis, Jansūni, Meiri, Smiltnieki, Veckalējs, Velēni, Vidiņi, Zikmaņi.

Kalnamuižas gals: Auziņas, Čakši, Dumpji, Galiņi, Ķipi, Lapsiņas, Lāči, Leitiši, Lībieši, Pelveži, Pukstēni, Poķi, Sīmenieki, Sprinģupi, Žagatas.

Lejnieku gals: Anšķini, Āķi, Cēsnieki, Ģerķēni, Kalniņi, Labrenči, Lejaslāči, Lempji, Lūsvēri, Pļavnieki, Sedas, Sējēni, Skadiņi, Smukas, Stiekas, Šķindeļi, Šķutes, Tišas.

Miestagals: Baljas, Bēti, Bieļas, Čuveikas, Dēles, Ērgļi, Garuši, Gaviļas, Jaunzemi, Kalmanis, Kamradži, Klūnas, Krievaiņi, Ķūri, Laugaļi, Lauriņi, Magones, Muzikanti, Pasiļi, Staņģi, Šķitņi, Tilaiši, Tukumieši, Vezeižas, Vērsmājas, Viļļi, Vērnaudas, Zirņi.

Putgalnieki: Galiņi, Rozītes, Saulītes, Stīļi, Oši, Zilītes.

Ruženieku gals: Adieņi, Bērzemnieki, Dravenieki, Grabži, Jukšas, Kāvužas, Pauguļi, Pantes, Pogas, Ruņģi, Svēdri, Tikužas, Vanagi, Vecgarūši, Vecstaņķi.

Muižas: Bites, Bēsstrummuiža, Jaunā muiža jeb Taukpodi, Jūles muiža, Kalnamuiža, Mācītāja muiža, Pētermuiža, Ružu muiža, Stēguļu muiža.

Baznīcas: Kalnamuižas

Skolas: Kalnamuižas pagasta skola

Krogi: Baznīckrogs, Bērza krogs, Dumpju krogs, Kalnakrogs, Kūļu krogs.

Sudmalas: Garušu, Skuju jeb Žurku.

Kalni: Cukura(Pilskalns), Klosterkalns, Zviedru(Svētais,Vidiņkalns), Cīpes, Šķindeļu, Ķīķerkalns.

Lejas: Dešiene, Kuņu lāma, PAGRABENES, ZIVERENES,Žābrenes.

Gravas: Krievīņu krāce

Upes: Aucupe, Ālave, Skujaine, Tērvete.

Strauti:Jaunnameju, Švēpaine (Govainis)

Līči: Spoguļu līcis

Ezeri: Skuju sudmalu ezers

Dīķi: Zivju dīķi

Pļavas: PAGRABENES, Skujenes (Skujaines) upes pļava (Lācene, Pokaine, Svētulis).

Meži: Bites muižas birze, Dēļu birze, Kalnamuižas sils, Lūsveru birze, Silu parka birze, Skuju mežs, Zvirgzdelis, Žagatu mežs, Žābrene.

Celji: Platais ceļš

Tilti: Baznīcas, Lielās mātes, Lūsveru, Skuju.

Kapi: Baznīckapi

Stigas: Garā stiga

Atvari: Velētuve

Zvejas vietas: Pukaine

Uzvārdi: Ābele, Bērziņš, Brigaders, Bunte, Cēsnieks, Ģerķēns, Lācis, Liepa, Lūsvēris, Mitulis, Pārups, Rapa, Smildziņš, Stieciņš, Tukumietis.

Tērvetes pagasta kapsētas

Senāk arī kapu sēta (kapsēta) bija kādai baznīcai vai sabiedrībai piederīgs, iesvētīts un iežogots kapu lauks. Šeit mēs nerunāsim par pagasta teritorijā esošajiem arheoloģiskajiem pieminekļiem – senajiem kapu laukiem, bet par kapsētu mūsdienīgu izpratnē. Par pagasta lielāko un senāko kapsētu – Tērvetes kapsētu, nelielo „Velēnu” kapsētu un pavisam nesen iesvētīto kapsētu pie SAC „Tērvete”, kā arī Stēguļu muižas īpašnieku dzimtas atdusas vietu pie „Vecstēguļiem”.

Reizē ar kristīgās ticības ienākšanu un baznīcu celtniecību 16.gs. kapsētas sāka iekārtot baznīcu tuvumā. Tērvetē kapsēta veidojās uz uzkalniņa ap baznīcu, pilnīgi līdzās gan laikā, gan telpā. Saskaņā ar to laiku likumiem līdz 18.gs sākumam ievērojamus cilvēkus (muižniekus, mācītājus) apglabāja baznīcās, kur altāra korī kungiem bija savi mūrēti dzimtskapi. Par kapu vietām bija jāmaksā. Takses bija atšķirīgas atkarībā no to tuvuma altārim. Tā par kapa vietu altāra korī 17.gs. bija jāmaksā 4 dālderī, pārējā baznīcas telpā 1-2 dālderī, bet ārpus baznīcas – daži graši. Taču arī ārpus baznīcas vietu cenas bija atšķirīgas. Dārgākās – pie pašas baznīcas sienas, kur uz kapa no baznīcas jumta pilēja svētā ūdens lāses.

Kalnamuižas baznīcas altāra daļā 1640.gadā tika apbedīts hercoga Frīdriha muižu pārvaldnieks un Kalnamuižas baznīcas celtniecības organizators Aleksandrs Hohenastenbergs – Vīgands. Par šo apbedījumu liecināja epitāfija baznīcas sienā. Ziņu nav par citiem apbedījumiem baznīcā.

Par kapsētu ierīkošanu un apbedījumiem 17.un 18.gs. bija virkne norādījumu. Tā tika norādīta vispiemērotākā zeme, gruntsūdens augstums, kapu izmēri, dziļums, attālums vienam apbedījumam no otra. Kapsētām ir kulta raksturs, tās pārzina mācītāji. Tā kā kristīgā ticība ar saviem rituāliem un noteikumiem lēni ienāca latviešu zemnieku apziņā, vēl 18.gs.sākumā latviešu draudžu hronikās ir daudz ziņu par zemnieku sodīšanu ar 50-100 koku sitieniem vai 10 dālderu soda naudu par slepenu (bez mācītāja) apbedīšanu. Nav precīzu ziņu par to, vai arī kauna stabs Kalnamuižas baznīcas priekšā ir kalpojis šādai zemnieku sodīšanai.

Sākot ar 1686.gadu likums liek kapsētas iežogot. Taču Kalnamuižas baznīcas inventārijā ir ziņa, ka „kapsētu neapjož ne mūra žogs, ne zemes valnis”. Bet nākošajā inventārijā norādīts uz jaunām izmaiņām baznīcā un kapsētā: "Kapsēta ietverta ar žogu, ko būvējusi pati draudze. Žogā ir vieni lieli vārti ar divām vērtnēm, kurām ir dzelzs apkalumi, un trīs mazi vārtiņi". Minētais kapsētas žogs – laukakmeņu krāvums 1,2 m augstumā ir saglabājies.

No arheologu pētījumiem un senču dainām ir zināms par gulēšanu „viena koka namiņā”. Senie latvieši saviem aizgājējiem šķirstu izdoba no ozola bluķiem. bet 1705.gadā tiek aizliegts apbedīt izdabtos ozola bluķos, tos drīkst lietot tikai ar sevišķu atļauju, maksājot baznīcai četras reizes lielāku nodevu nekā maksā šķirsts. 1725.gadā aizliedz izgatavot dobtus priēžu šķirstus no bluķiem, kas resnāki par 12 veršokiem. (1 veršoks = 44,45mm). Atļauti lietot dēļu vai dobtu egļu, priēžu, apšu vai bērza šķirsti.

Virkne kapu apsaimniekošanai saistošu rīkojumu tiek izdoti arī vēlāk. Sākot ar 1816.gadu tiek aizliegta pārapbedīšana, jāaizmūrē apbedījumu vietas baznīcas telpās. Ir speciāls rīkojums (1922.) par kara laiku apbedījumiem – tie tāpat kā kapsētas iežogojami un uzturami kārtībā. Vienmēr aktuāls šķiet kāds 1747.gada aizliegums „baznīcu tuvumā un pie kapsētām atvērt tirgotavas, teltis un dzertuves.”

Vecās Tērvetes kapsētas precīzais plānojums, iedalījums sektoros un kapu vietās liecina par striktu pastāvošo noteikumu izpildi. Kapi tika rūpīgi apsaimniekoti. 1842.gadā kapsētas žogs ieguva jaunus masīvus dedzināto ķieģeļu vārtu stabus ar skārda jumtiņiem un jaunus vārtiņus. Kā liecina izdevumu saraksts, par šiem minētajiem darbiem samaksāti 102,42 sudraba rubļi.

Ir saglabājušās Tērvetes kapsētas kapu grāmatas no 1879.gada, kurās ir ziņas par kapu vietu pārdošanu, mirušo reģistrs un paša Kalnamuižas īpašnieka grāfa Pālena parakstīts kapu vietu izcenojums „Veco kapu rulli” (kapu grāmata) sniedz ziņas arī par ienākumiem un izdevumiem kapu un baznīcas saimniecībā.

1906.gadā blakus baznīcai kapsētas teritorijā uzbūvēja Pāleņu dzimtas kapliču, kurā bija 4 apbedījumi. Tā ir neliela, bet iespaidīga celtnē, kurai par celtniecības materiālu izmantots no Itālijas vestais travertīns. Jūgendstila valdīšanas laikā tapusi celtnē sevī ietver gan baroka majestātiskumu, gan Bizantijas kolonu kapitēļu ornamentiku un neogotikas dekoru atskaņas. Celtnes izteiksmīgumu papildina metālā kalti vārti un logu režģi. Kapličas pagraba kapenēs četri grāfu Pāleņu dzimtas locekļu apbedījumi, bet kapličā – marmora piemiņas plāksnes ar uzrakstiem. Iekštelpas apdarē izmantots gaišs marmors. Tās austrumu puses nišā neliels altāris ar mozaīkas tehnikā darinātu ikonu. Šodien par altāri liecina vairs tikai divas marmorā darinātas kolonas. Nav ziņu par to, kāds liktenis piemeklējis ikonu un epitāfijas starp apbedījumiem kapličā. Ir izpostīts arī viens no apbedījumiem. Pēdējos gados kapliča ir daļēji izremontēta, tiek uzturēta kārtībā un izmantota kā sēru ceremoniju telpa.

Tērvetes kapsētas rūpīgi iesākto apsaimniekošanas darbu izjauca kara gadi. Daudzi tērvetnieki devās kara un bēgļu gaitās, savukārt Tērvete uzņēma bēgļu ģimenes no citām vietām. Te svētītā zemē guldīja arī kritušos karavīrus.

Vecā Tērvetes kapsēta ir it kā zemē glabāta novada vēsture, par kuras vērtībām runā un liecina piemiņas zīmēs iekaltie vārdi, gadu skaitļi un daži teikumi. Piemiņas zīmes, krusti, pieminekļi, obeliski.... koks, metāls, marmors, šūnakmens, granīts. Tik daudzveidīgi, bet visi ar vienu mērķi: saglabāt piemiņu.

Krusti kā piemiņas zīme Latvijas kapos parādās ap 19.gadsimta 30.gadiem. Tērvetes kapsētā senākie čuguna krusti ir no 1843.gada, bet lielākais no metāla krustiem – 2,28m augstais krusts prāvestam F.Rodem(1762.-1843.), viņa sievai un sešiem bērniem. Krusti ir atšķirīgi pēc to veidiem un rotājošajiem elementiem, jo Tērvetē tie ir nokļuvuši no dažādām lietuvēm. Kapsētā ir uzskaitīti 16 dažādi krustu veidi (pavisam Dobeles rajons kapsētās konstatēti 39 krustu veidi). 20.gs. sākumā kapsētās parādās t.s. ”čuguna koka” krusti. Arī Tērvetes kapos šāds čuguna atlējums, kurš atgādina krustu no sazarota koka stumbra, rotā Cēsnieku dzimtas atdusas vietu.

Starp krustiem, melna granīta obeliskiem un plāksnēm izceļas kāds smalks tēlniecības darbs – piemineklis T.Lēnertam 1831.gadā. Tā kompozīcija – sērojoša sieviete, kas pārklāj segu urnai ar pišļiem.

1938.gadā uzstādīts piemineklis tērvetniekam – pasaulē pazīstamajam latviešu mikrobiologam Kristapam Helmanim. Pieminekļa ieceres autors ir arhitekts E.Štālbergs, bet pašu pieminekli – šūnakmeni darinātu stēlu ar vara kaluma urnu virs tās un zinātnieka portretu bronzas cilnī darinājis tēlnieks R.Maurs. Tikai ar nožēlu jāsaprot, ka visas šī pieminekļa metāla daļas gāja bojā krāsainā metāla zagļu darbības rezultātā 90.gadu beigās.Vēl agrāk netika smādēts arī melnais slīpētais granīts – iespaidīga piemiņas plāksne – tērvetnieku veltījums savam pirmajam skolotājam Ģedertam Forstmanim. Tagad piemiņas zīme ir atjaunota ozolkokā.

Blakus vecajai Tērvetes kapsētai 20.gs.30.gados tiek iesvētīta jaunā kapsēta. Būtībā tā ir vecās kapsētas turpinājums, paplašinājums. Un kā jau kapos: piemiņas zīmes, krusti, pieminekli, arī aizmirstībai pakļautās kopiņas. Tās, kuras vietējās varas pārstāvji lika nolīdzināt un izdzēst no vēstures. Tomēr tautas atmiņa ir dzīvotspējīga: tagad tajā vietā kapos ir baltais krusts.

Pavisam nomaļus no Tērvetes centra Skujaines upes ielejā uz smilšaina paugura atrodas mazā, nu jau gandrīz aizmirstā Velēnu kapsēta. Sen aizgājuši tie laiki, kad kapsētas zvans skanēja kādam aizgājējam, sestdienas vakaros iezvanīja svētvakaru bet gadu mijas pusnakts stundā vēstīja jaunā gada atnākšanu. To iezvanīja vienīgo kapu tuvumā esošo ”Velēnu” māju saimnieks. Zvana vairs nav, koka zvanu tornītis ir sabrucis. Daļu no sen aizmirstajām kapu kopiņām sedz kupli ceriņu un maijroziņu krūmi. Nav saglabāties neviens dokuments par šo kapu iesvētīšanu un apbedījumiem. Ir tikai nedaudzas kapu piemiņas zīmes ar iekaltiem uzrakstiem, kuri vēstī par apkārtējo māju saimniekiem. Ir rinda ar Otrā pasaules kara karavīru atdusas vietām.

Savulaik pagastā bija arī Brāļu kapi.Pašā Tērvetes vēsturiskajā centrā blakus Klosterkalnam, lielceļa malā, iepretī

Baznīckroga (toreiz – ciema padome) ēkai bija kuplu eglīšu dzīvzoga ieskauta Otrā pasaules karā kritušo karavīru atdusas vieta. Tajā bija 200 apbedījumu, galvenokārt Tērvetes sanatorijā (kara gados – kara hospitālī) mirušie ievainotie karavīri, kā arī pirmajos pēckara gados pārapsēdītie. Tērvetes Brāļu kapi kļuva par atdusas vietu visiem Tērvetes apkārtnē kritušajiem un Tērvetes sanatorijā (hospitālī) mirušajiem. 20.gs.70.gados notika Dobeles Brāļu kapu pārbūve un paplašināšana, tāpēc ciemiem (arī Tērvetei) tika dots rīkojums likvidēt Brāļu kapus, veicot pārapsēdīšanu Dobeles Brāļu kapos. Tā dažu dienu laikā dzīvzogs tika nocirsts, pieminekļi aizvesti, kritušo pīši pārvesti uz Dobeli. Tagad tur ir līdzena vieta, kurai pāri iet paplašinātā šoseja.

Vienai no Tērvetes pagasta muižām – Stēgules muižai 19.gs.vidū netālu no muižas ēkām meža ielokā ierīkoja nelielu dzimtas kapsētiņu. Atdusas vietu tur raduši ne tikai Stēguļu īpašnieku ģimenes locekļi, bet arī kāds bankas ierēdnis, muižas kalējs, 1.pasaules karā kritušie vācu un krievu karavīri.

Baznīcas vēsture

Kurzemes evaņģēliski – luteriskās baznīcas struktūra izveidojās hercoga Gotharda Ketlera laikā.1566.gadā hercogs uzdeva savam galma mācītājam Stefanam Bīlovam izdarīt pirmo vizitāciju, lai konstatētu baznīcu stāvokli hercogistē. Noskaidrojās, ka Kurzemē tajā laikā pastāvēja tikai 35 baznīcas. Tādēļ 1567.gada 28. februārī muižniecība pieņēma lēmumu par 70 jaunu baznīcu celtniecību hercogistē, kā arī skolu, nabagmāju un mācītājmuižu celtniecību pie katras baznīcas.Šim mērķim noteica sekojošas nodevas: pilnam saimniekam t.i. no 1 arkla – ½ pūrs rudzu, miežu un auzu; puseniekam – 1 stateniķs jeb 1 ½ sieka tās pašas labības; pirtniekam ar zemi – 1 vērdiņš naudā; pirtniekam bez zemes jeb iebūvietim jeb vaļeniekam – 1 grasis naudā.

Muižniekiem uzdots nodevas ievākt noteiktā laikā un apmērā. No tām algoja mācītājus un baznīcas kalpotājus, izlietoja nabagu vajadzībām. Muižu nodevas bija vismaz 3 Rīgas mārkas no katrām 10 mājām.

Minētais lēmums bija par pamatu arī Kalnamuižas (Hofzumberge) baznīcas celtniecības sākumam 1567./68.gadā. Par šo laiku ir gan vairāki pretrunīgi uzskati. Vairāku baltvācu vēsturnieku pētījumos norādīts, ka baznīca tajā laikā tikusi uzbūvēta, bet drīz vien sagrūvusi. Par baznīcas pastāvēšanu liecina arī vēsturnieka P.Kampes sniegtās ziņas par to, ka 1593.gadā hercogs Frīdrihs dāvinājis Kalnamuižas baznīcai zvanu. Arī otrs baznīcas zvans lieta laika posmā no 1593.- 1614.gadam. To lējis meistars Gregers Šonebergs (Greger Schoneberg). Arī Kurzemes baznīcu pētnieks T.Kalmeiers norāda, ka 1462.gadā Kalnamuižas pilī izveidota kapella, kas pastāvējusi līdz 1565.gadam, bet baznīca uzcelta pēc jau minētās 1567.gada 28. februāra pavēles.

Mūra baznīca uzcelta 1614.gadā. To realizēja toreizējais hercoga Frīdriha muižu pārvaldnieks Aleksandrs Hohenastenbergs – Vīgands (Alexander Hohenastenbergen Wiegand). Vīgands miris 1640.gadā 80 gadu vecumā un apglabāts kalnamuižas baznīcā altāra daļā, par ko liecināja epitāfija baznīcas sienā.1972.gadā šo epitāfiju savā glabāšanā no baznīcas pārņēma Rundāles muzejs. Dažus gadus vēlāk Rundāles muzejā nonāca arī mazākais zvans.

Sākuma periodā baznīca uzcelta bez torņa. Divi zvani bijuši iekārti pie baznīcas uzceltos zvanturos.

Kalnamuižas baznīca darbojusies kā draudzes baznīca ar savām filiālēm. Draudzē ietilpa Kroņauces, Penkules, Cimeres, Kalnamuižas, Abgunstes un Zaļās muižas novadi. Draudzes patronāttiesības bija Kalnamuižas īpašniekiem. Arī Kalnamuižas patronāta celtniecības laiks nav zināms, bet ir minēts, ka 1696.gadā tas it kā ļaunprātīgi nodedzināts. Pēc ugunsgrēka būvēts no jauna un minēts 1697.gada 17. jūlija inventarizācijā kopā ar baznīcu un tai piederošajām zemnieku saimniecībām.

Vadoties pēc 1697.gada inventarizācijas dokumentiem var secināt, ka Kalnamuižas baznīca atbilst vecāko luterānisko dievnamu arhitektūras tradīcijām – zvani iekārti pie baznīcas būvētos atsevišķos zvanturos (sastatnēs), baznīcas iekštelpa sadalīta draudzes daļā un altārī ar kori. Jēdziens „koris” te lietots tā sākotnējā nozīmē – tas apzīmē telpas nodalījumu tās austrumu daļā, kur atradās galvenais altāris, klēviņu sēdekļi un dziedātāji dievkalpojuma laikā. Parasti tur atradās arī kancele un biktskrēsls. Kora daļa ir paaugstināta un norobežota no pārējās baznīcas daļas.

18.gs.sākumā baznīcas ēkai tika piebūvēts tornis un baznīca ieguva tādu veidolu, kāds tas ir patreiz. Nav precīzu datu par būvdarbu pabeigšanu, bet pamatojoties uz netiešiem pierādījumiem tas varētu būt laiks no 1701.gada līdz 1709.gadam.

Pilnīgākas ziņas par baznīcu pēc pārbūves sniedz pašas baznīcas un tās inventāra apraksts 1721.gadā. Tajā teikts, ka Kalnamuižas baznīca ir masīva mūra celtne, segta ar kārniņu jumtu, arī tornis celts no mūra ar teltsveida jumtu. Tornī ir trīs zvani. Ieeja tornī vaļēja. No torņa draudzes telpā ved divvērtņu durvis. Draudzes telpas kreisajā pusē iebūvētas kāpnes uz kori (te jēdziens „koris” ir baznīcas mūsdienu izpratnē) un augstāk uz torni. Draudzes telpas labajā pusē 13 vīriešu soli, bet kreisajā pusē – 15 sieviešu soli. Visiem soliem durvīņas ar aizbīdņiem. Tuvāk altārim labajā pusē īpašs hercoga sols, rotāts ar hercoga ģērboni un citu atbilstošu atribūtiku. Draudzes telpu no altāra atdala brūni krāsotas margas. Altāra telpas labajā pusē pie margām – lasāmā pulsts mācītājam. Altāra gleznojums no 3 daļām: centrālā daļa „Golgāta” („Krustātais Kristus”), zem centrālās daļas – „Svētais vakarēdiens”, bet virs tās – „Svētā trīsvienība”. Nezināmu iemeslu dēļ inventārijā minēta tikai virotnu altāra triptiha centrālā glezna „Golgāta” un tās predella, bet nav pieminētas sānu virotnes ar Kalnamuižas pārvaldnieka A.Hohenastenberga – Vīganda, viņa sievas un bērnu portretiem.

Altāra galds mūrēts, pārsegts ar spilgti sarkanu segu, uz kuras iniciāļi A.W.V.B.A.S.N. un gada skaitlis 1676. Tur atrodas arī divi misiņa svečturi, ko Kalnamuižas baznīcai 1617.gadā dāvinājis kāds Jurgens Zanders (Jurgen Sander).

Altārdaļas grīda mūrēta, pārklāta ar dēļu klāju, kura savukārt segta ar sarkanu grīdsegu. Aiz altāra atrodas divi veci ar sudrabu un zeltu greznoti upurtrauki un arī seši muižniecības standarti (karogi) ar melni krāsotiem kātiem. Biktskrēsls – krāsots, ar nelielu brusu soliņa vietā grēksūdzētājiem.

Kancele – krāsota un greznota ar diviem vāpņiem „A.W.” un „E.H.”, arī ar dažādiem mākslīgiem ziediem. Kanceli nosedz atbilstošs jumtiņš. Kanceles labajā pusē pie sienas skulpturāls krāsots koka veidojums: roka – svečturis ar diviem žuburiem. Par šo īpatnējo svečturi – roku Tērvetē ir zināma teika: ”Dzīvojusi kāda neganta meita, kas sītusi savus vecākus. Kad viņa nomirusi, roka līdusi ārā no kapa un tā bijusi jānocērt un jāpieliek baznīcā pie sienas līdzās kancelei”.

No altāra telpas uz ģērbkambari smagnējas krāsotas koka durvis ar metāla apkalumiem. Ģērbkambarī kamīns un pieticīga iekārta: vienkāršs galds, krēsls un misiņa kristību biķeris.

Draudzes telpā divi dažāda lieluma misiņa kroņlukturi. Lielāko kroņlukturi baznīcai 1709.gadā baznīcai dāvinājuši Hermanis Ernests fon der Brigens un Elizabete fon der Brinkena. Mazāko kroņlukturi 1707.gadā dāvinājis Vilems Springeps (Willem Springep), Kalnamuižas baznīcas ķesteris.

Draudzes telpas griestus veido dēļu velve. Tā pēc hercoga kanclera Kaiserlinga rīkojuma skaisti krāsota. Grīdai nesēns no jauna ieklāts dēļu segums.

Zvanu torņa telpas lejasdaļā novietotas 3 liķu nestuves. Iepretī galvenajai baznīcas ieejai atradās koka kauna stabs ar 2 ķēdēm. Par tā pielietojumu Tērvetē nav ziņu. Saskaņā ar baznīcu likumiem pēršanu pie kauna staba pielietoja, ja nelīdzēja baznīcas lāsti un naudas sodi par seno ierašu piekoptāšanu – līgavu ņemšanu ar varu vai atraušanos no dievkalpojumiem. Ketlera laika baznīcu likumi noteica dievkalpojumu laiku trešdienās un piektdienās pl.700 no rīta pamīšus vāciski un latviski. Bija noteikts arī kad un kāpēc jāskan baznīcas zvanam: „Katru rītu, pusdienā un vakarā baznīcā zvana, lai atgādinātu lūgšanu laikus pret velnu, ķeceriem, pāvestu un turkiem...”

Tajā laikā baznīcā parādās arī pirmās sprediķu un lūgšanu grāmatas.

Minētajā laikā veikti lielāki pārveidojumi un papildinājumi arī baznīcas iekšienē. Tās rietumu galā izbūvēts jauns, uz divām koka kolonām balstīts koris (lukta), caur kuru var nokļūt tornī.Ērģeles tajā laikā baznīcā vēl nav bijušas, jo ne šajā inventārijā, nedz arī nāksajos (1741.,1765.) tās nav minētas.Te jāpiezīmē, ka inventārijos tika ietverts sīks visu baznīcas priekšmetu, lietu un materiālu uzskaitījums un apraksts. Šādas inventarizācijas baznīcā tika veiktas apmēram ik pa 20 gadiem. Liela daļa šo dokumentu ir saglabājušies un ir vērtīgs materiāls baznīcas vēstures izpētē.

1741.gada inventārijā norādīts, ka virs torņa telts veida jumta nostiprināts dzelzs stienis ar tradicionālo lodi un vējrādītāju – gaili.

Viens no pirmajiem baznīcas attēliem saglabājies no 1794.gada, domājams J.Kr.Broces zīmējums, kurā attēlotas Kalnamuižas ievērojamākās celtnes, arī baznīca, kuras attēls ļoti nosacīts.Vēlāk baznīca ieaugusi kokos, tāpēc 18. un 19. gadsimtos attēlos rādīts tikai baznīcas tornis. Tāda ir arī 1823.gada K.Minkoldes litogrāfija "Kalnamuiža no Svētā kalna".

Visā šajā laika posmā Kalnamuižas baznīca bija hercogu aizbildniecībā un lielā mērā pastāvēja ar viņu dotācijām. Pēc hercogistes pievienošanas Krievijai 1795.gadā ķeizars Pāvils I 1798.gada 20.oktobrī Kalnamuižu atdāvināja jaunizveidotās Kurzemes guberņas pirmajam ģenerālgubernatoram Pēterim Pālenam.

1812.gada Tēvijas kara laikā franči uz laiku okupēja visu Kurzemes guberņu. Kalnamuižā izvietojās kāda franču armijas vezumnieku daļa. Baznīcu izmantoja par noliktavu, pārvēršot to par savākto nodevu uzglabāšanas vietu. Par laimi jau tā paša gada decembrī franču armijas daļas Kalnamuižu atstāja nenodarot nekādu postu baznīcai. Dievkalpojumi atjaunojās, tomēr baznīcai bija nepieciešams remonts. Kā liecina uzraksts baznīcas torņa šķērssiņā, 1814.gadā remontdarbus veicis no Pērnavas ataicināts amatnieks Kaspars Reinholds Muncs (Kaspar Reinhold Muntz).

1815.gadā Kalnamuižas īpašnieks, kavalērijas ģenerālis grāfs fon Pālens deva oficiālu rīkojumu veikt plašus remonta un celtniecības darbus baznīcā. Bija nepieciešams jauns jumts, arī griestu segums, jānomaina arī sijas. Iekšējā jēkšlāpā jāiekļāj jauna grīda, jāuzbūvē jauns koris (lukta) virs galvenās ieejas, balstīts uz divām kolonām (līdzīgs iepriekšējam). Remonts jāveic arī sakristejā. Darbus bija paredzēts veikt viena gada laikā – no 1816.gada pavasara līdz ziemei. Remontdarbu nobeigumā visas baznīcas pārkārsošana. Visu galdnieka un namdara darbu veikšanu uzņēmās jau minētais K.R.Muncs.

1816.gada dvēseļu revijā Kalnamuižas draudzē uzskaitīti 2658 vīrieši un 2676 sievietes.1817.gadā baznīcā ievestas 1806.gadā iespiestās dziesmu grāmatas, kuras draudze uzņēmusi nelabprāt. Sakarā ar zemnieku brīvlaišanu 1818.gada 12. decembrī Kalnamuižās baznīcā noturēja pateicības dievkalpojumu.

1859.gadā ģenerālkonsistorijas viceprezidents Pēterburgā Ulmans (latvietis) nodibina evaņģēliski luteriskās palīdzības kases t.s. palīdzības lādes visas Krievijas apmērā. Tas rada rosību arī vietējā misijā, kuru virza Katerfelds Jelgavā. Pirmās atmodas laikā draudzēs (arī Kalnamuižā) aktivizējās prasība pēc latviešu mācītājiem. 19.gs. augstākajās baznīcas aprindās latviešu mācītājiem bija grūti dabūt vietu. Viens no izņēmumiem – Kalnamuižas draudzes mācītājs A.F.Rutkovskis no 1818.gada. Viņš bija pirmais mācītājs-latvietis Kurzemes guberņā. Ar tēva un dēla Rutkovsku vārdu sākas jauns aktīvs posms Kalnamuižas draudzes dzīvē.

19.gs. – Pāleņu dzimtas valdīšanas laiks Tērvetē.(toreiz Kalnamuižā – Hofzumbergē) raksturīgs ar labu baznīcas uzturēšanu. Gandrīz katru gadu tika veikti sīki remontdarbi, notika arī lielāki remontu. Lielus postījumus baznīcas jumtam nodarīja 1836.gada vētra. 1866.gadā atkal remontēts jumts un kontrforsis;1868.gadā altāra remonts un altārglezna nomainīta; 1876.gadā ērģeļu remonts;1878.gadā kroņluktura remonts.

1889.gada altāra remonts nozīmēja altāra konstruktīvā risinājuma nomainīšanu un jaunas altārgleznas izgatavošanu, kura izmaksāja 200 sudraba rubļus.veco altārgleznu iemūrēja sienā aiz altāra. jaunā altārglezna – Jūliusa Johana Dēringa darbs "Krustā sistais Kristus" sīžētā līdzīga, tomēr jaunais altāra noformējums būtiski atšķiras no iepriekšējā.

Baznīcas finansiālais stāvoklis un tās autoritāte nopietni pasliktinās 19.-20.gs.mijā.1905.gada nemieros tika sadedzināta lielākā daļa baznīcas arhīva, "kas apgrūtinā sodienas baznīcas izpētes darbu". (Dienas lapa, 1905. Nr.164).

20.gs.sākums iezīmējas ar vairākām radikālām izmaiņām baznīcas dzīvē. Tas sākas ar 1905.gada revolucionāru naidu pret baznīcām. Bet 1920.gada skolotāju kongresā pieņēma lēmumu par ticības mācības izņemšanu no skolu mācību programmām. Tajā laikā visās Latvijas evaņģēliski luterisko draudžu baznīcās aktuāls bija jautājums par baznīcas latviskošanu. Tas, protams, skāra arī Kalnamuižas baznīcu – jauna altārglezna,izmaiņas interjerā, fasādes remonts.

Tērvete izraisīja interesi speciālistu, arī tūristu vidū. Tādēļ, pamatojoties uz noteikumiem par pieminekļu aizsardzību, Pieminekļu valde 1934.gada 12.maija sēdē nolēma ierakstīt valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā Jelgavas apriņķa Tērvetes pagastā esošo Kalnamuižas evaņģēliski – luterānisko baznīcu ar tai piederošo apkārtni. Sakarā ar to notika

baznīcas inventāra uzskaitē, apskate un tā stāvokļa noteikšana. Vairāk uzmanības tiek veltīts arī baznīcas tehniskai uzraudzībai. Tā Pieminekļu valdes arhitekts P.Ārends 1934.gadā ziņo valdes priekšsēdētājam par Kalnamuižas baznīcas apskati: „Pagodinos ziņot, ka 1934.gada 10.maijā Jūsu uzdevumā izbraucu uz Tērveti pārbaudīt Kalnamuižas baznīcā esošo valsts aizsardzībā paņemto pieminekļu uzglabāšanas apstākļus, kā arī noskaidrot iespējas dažus pieminekļus pārvietot uz Rīgu. Baznīcas valde stājusies pie pamatīgas baznīcas atjaunošanas. Līdz šim veikti celtnes ārējie remontu: izlabots visas ēkas jumta segums (altāra daļai jauns cinkotā skārda jumts), pieliktas ūdens notekrenes un ūdenscaurules, kā arī iebetonētas logu ārējās palodas. Patlaban betonē sienas diviem šķūnīšiem abās pusēs tornim, kas domāti dažādu darbu rīku un malkas uzglabāšanai. Pati iedoma nelaimīga un tiek realizēta nemākulīgā izpildījumā. Abas piebūves ļoti traucē šīs tipiskās hercogu laika baznīcas arhitektonisko masu noskaņojumu.

Pilnīgi no jauna, pēc mākslinieka Annusa projekta paredzēts pārveidot visu baznīcas iekšieni. Pēc projekta esot paredzēts likvidēt vienkāršās baroka formās darināto altāri un kungu solu, kā arī pievienot tādā pašā stilā darinātajai kancelei latviskus ornamentus. Inventarizējamo gleznojumu stāvoklis apdraudēts. No ilgas stāvēšanas telpās, kas netiek kurinātas, gleznojums atlobījies vietām no koka un tagad nodrups. Nepieciešama konservēšana. Ar baznīcas valdes priekšnieku K.Rapu (grāmatizdevēja J.Rapas tēvs) ievadīju sarunas par inventarizēto un dažu citu iekārtas piederumu nodošanu Pieminekļu valdei. K.Rapa baznīcas valdes vārdā izteica piekrišanu nodot Pieminekļu valdei šādus baznīcas iekārtas piederumus:

17.gs.gleznu „Svētais vakarēdiens”;

Altārgleznu „Golgāta”, 17.gs;

17.gs. triptiha divus spārnus;

17.gs. apakšstikla gleznojumu;

Altāri visu, atskaitot J.Dēringa 1888.g. gleznoto altāra gleznu;

Ziedojumā vākšanas bluķi;

Liķu nestuves, 18.gs.beigas – 19.gs.sākums;

Karogu kātus;

Kungu solu

17.gs.piemīņas plāksnes akmens daļu.”

Remontdarbi risinājās raiti un ļoti plašos apmēros, kā rezultātā baznīcas telpas tika labiekārtotas ar gaišu krāsojumu, latviskiem ornamentiem, zvaigžņotu velvi altārtelpā, bet pats galvenais – jaunu altāri ar A.Annusa gleznotu altārgleznu „Nāc pie manis savā darbā” un „Kristus pie Tērvetes zemniekiem” – atšķirīgu no iepriekšējām, sižetā izteikti demokrātisku, ar Tērvetes ainavu fonā. Divas salīdzinoši neliela formāta gleznas pie altārtelpas sānu sienām „Kristus pie slimniekiem” („Nāc pie manis savās sāpēs”) un „Nāc pie manis savā svētvakarā”. 30-to gadu tērvetnieki minēto A.Annusa gleznu tēlos saskatīja nepārprotamu līdzību ar Tērvetes iedzīvotājiem, pat nosaucot vārdos konkrētus cilvēkus.

1930.gadā draudzē ir 630 locekļu. Grāmatvedības dokumenti liecina, ka draudzes ieņēmumi 1930.gadā bijuši 4202,53 lati, bet izdevumi 4353,34 lati.

Par baznīcas dzīvi un lomu tērvetnieku dzīvē liecina dažas atmiņu rindas:

„Uz baznīcu neiet bieži – Lielajā piektdienā pie dievgalda, iesvētībās, kāzās un kad dievkalpojuma laikā notiek koncerti. Reiz baznīcā ērģeles spēlēja prezidenta Alberta Kvieša dēls, palaikam dzied Anna Grēviņa – rakstnieka Valda Grēviņa kundze”.

„Kāzinieki, izkāpuši no pajūgiem un vecajā baznīckrogā sakārtojušies pa pāriem, lēnām un svinīgi garā rindā virzās pa kapu lielo eju uz baznīcu. Divas baltas meitenītes nes līgavas garo, balto šlepi”.

Un vēl kāda atmiņu rinda no Z.Mauriņas 1933.gada 25.jūnija studijas „Baltais ceļš” par Annu Brigaderi: „Vienkāršais laucinieku pajūgs to aizved uz Kalnamuižas baznīcu. „Sprīdišu” saimniece atdusas tautiskā tērpā, vienkāršā koka šķirstā. Tā viņa dus savā baltā baznīcīnā, ko bērnu un jauniešu rokas pārvērtušas ziedu dārzā. Zeltaini plīvo sveces, skumst rudzu puķes, papardes, Jāņu zāles, visa altāra telpa piekaisīta baltām pipenēm...”

Vēsturisko pavērsienu laiks un Otrais pasaules karš pārtrauca baznīcas dzīvi. Līdz 60-to gadu sākumam draudze vēl spēja uzturēt baznīcu un samaksāt arvien pieaugošos nodokļus. 1961.un 1962.gados baznīca vairākkārt tika demolēta un nopostītas ērģeles. Draudzei līdzekļu remontiem un arī nodokļu samaksai nav, un 1964.gadā vienīgā baznīca Tērvetes ciemā savu darbību pārtrauc. Telpas tiek aizslēgtas, tomēr tas nav šķērslis postījumu turpināšanai un atlikušā inventāra izvazāšanai.

1966.gada 5.janvārī Kultūras ministrijā tika izskatīts projekts baznīcas atjaunošanai, būtībā – tās pārbūvei un piemērošanai citām vajadzībām.Projektā paredzēts:

Tornis izmantojams daļēji kā skatu tornis.Tajā starp stāviem iekārtojama dabas ainavu (galvenokārt Tērvetes) foto reprodukciju ekspozīcija.

Baronu kapličā iekārtojams kiosks – stends.

Altāra telpā neliela skatuve ar palīgtelpām.

Ērģeļu telpā vieta mūzikas koncertiem.

Izstādes varētu iekārtot klausītāju, skatītāju telpā.

Jāapsver 2.stāva, respektīvi jumta stāva izmantošana – ļoti svarīgi, lai koncertiem nezustu akustika, bet telpu iekārtojums, interjers būtu vienkāršs, māksliniecisks un respektētu telpu un ēkas zināmu senlaicīgumu.

Jāiekārto vismaz viens dzīvoklis un viesu pārnakšņošanas telpa.

Jāiekārto ūdensapgāde, apkure, elektrība, jāiekārto dažādas palīgtelpas (eksponātiem, varbūt mazāka auditorija, garderobe, kases telpas, labierīcības u.c.).

Pastāvīgai ekspozīcijai jāiekārto galvenokārt telpu iedalījumi, atdalījumi – mazāk atsevišķas telpas.

Reizē ar namu tā tuvākā apkārtnē iekārtojama kā neliels īpatnējs parks”.

Lūk, tā Kultūras ministrijā sprieda par Kalnamuižas baznīcas nākotni.Jāpiebilst, ka šis projekts izstrādāts ne visai pārdomāti kaut vai tāpēc, ka baznīca atrodas darbojošās kapsētas vidū. Neveiksmīgajam un arī nerealizētajam Kultūras ministrijas projektam seko vēl vairāki ar baznīcu saistīti lēmumi un rīkojumi. Tā 1967.gada 29.decembrī Latvijas PSR MP lēmums 596. par baznīcas pārņemšanu valsts aizsardzībā, LPSR Vēstures, kultūras un dabas aizsardzības biedrības Tērvetes pirmorganizācijas sapulces lēmums par baznīcas izmantošanu; Dobeles rajona DDP IK lēmums 1979.gada 23.februārī Nr.17, ar kuru Kalnamuižas baznīca, nolūkā to saglabāt, tiek piesaistīta kolhozam “Brīvais ceļš”. Kultūras ministrijā pat izstrādā remontdarbu tāmi, Arhitektu savienībā spriež par Dabas estētikas nama iekārtošanu baznīcā. Projekti, tāmes, idejas, lēmumi... Tikai līdzekļu un reālas darbības nav, bet savu laiku nokalpojušais jumta segums un izsistie logi nekādi nespēj ēku nosargāt.

1988.gadā savu darbību atjauno evaņģēliski-luteriskā draudze.Līdzekļu nav, tomēr ir vēlēšanās darboties un glābt ēku. Lēni, bet mērķtiecīgi tiek veikti atjaunošanas darbi: 90.gados pateicoties agrofīrmās “Tērvete” finansialajam un praktiskajam atbalstam baznīcas ēka iegūst jaunu cinkotā skarda jumta segumu, kas ir ļoti nozīmīgs ēkas saglabāšanai un tās iekštelpu atjaunošanai. Pašreiz rit iekštelpu atjaunošana – ir nomainītas bojātās griestu sijas, iekārtota apkure.

Pamazām tiek atgūts baznīcas inventārs. Draudze, kaut arī skaitliski neliela, rosīgi darbojas. Atjaunotajā evaņģēliski-luteriskajā draudzē uz 2002.gada sākumu ir ap 50 draudzes locekļi. Tas ir ļoti maz gan salīdzinot ar Tērvetes pagasta iedzīvotāju skaitu, gan salīdzinot ar draudzes locekļu skaitu pagājušā gadsimta sākumā. Tā, piemēram, 1907.gadā draudzē bija 5000 dvēseļu (toreiz gan Kalnamuižas draudzei bija piederīgi arī apkārtējo pagastu Penkules, Kronauces, Zaļās muižas, Abgunstes ļaudis).

Jāatzīmē, ka Kalnamuižas baznīca visā savas pastāvēšanas laikā (izņemot padomju varas gadus) ir bijusi ciešā kontaktā ar laicīgās dzīves aktualitātēm. Tā ir zināms, ka kopš skolas darbības sākuma skolas pārziņus darbā pieņēma tikai ar mācītāja ziņu. 19.un 20.gs.pastāvēja jo cieša sadarbība ar skolu: mācītājs piedalījās skolas bērnu pārklaušināšanā, kad tos uzņēma skolā, kā arī mācīja ticības mācību. Savukārt Tērvetes skolas pārziņi Forstmanis un Fridbergs spēlēja ērģeles un bija kora diriģenti.

Kalnamuižas baznīca Tērvetē ir atzīta par vienu no nozīmīgiem 17.gs. sākuma arhitektūras pieminekļiem. Tā ir vienkārša taisnstūra garenbūve, darināta no laukakmens un ķieģeļu mūra, ar divslīpņu jumtu, izvirzītu 4-stūru torni ar lēzenu teltsveida jumtu. Logi ar pusaploces arkas pārsedzi un sīku rūšu dalījumu un nelielu vitrāžas rotājumu tajās. Altārdaļa piebūvēta galvenajam korpusam piecstūra apsīdas veidā, balstīta ar 4 kontrforsiem, iekšpusē – zvaigžņu velves pārsedze. Baznīca gan no iekšpuses, gan ārpusē vienkārša. Greznākais elements – ieejas portāli (gan ārējais, gan ieeja no torņa telpā) ar diviem nelieliem pilastriem, profilētu dzegu un noslēdzošu trīsstūra zelmini virs tā. Ārējā portāla zelminis bijis rotāts ar zīmējumu grafito tehnikā (tas nav saglabājies). Pats ārējais portāls veidots ap 18.gs.vidu, gadus 20 pēc torņa uzbūvēšanas. Līdz tam ieeja tornī bijusi vaļēja. Baznīca ir vienjoma ar līmenisku griestu pārsegumu. Altārtelpu no draudzes telpas atdala pusaploces arka. Uz šīs arkas uzraksts: "Skaidra kā zelts lai ir tava sirds." (kopš 1934.gada). Baznīcas draudzes telpa ir neparasti plata. Šai ēkai nav citās baznīcās ierasto griestu papildbalstu – kolonu rindu, kuras vizuāli sašaurina telpu. Te milzīgo griestu segumu notur seno meistarū prasmīgi ieliktais vareno Tērvetes priēžu sijas.

Baznīcai daudzos tās pastāvēšanas gados ir bijuši īpašumā izcili mākslas priekšmeti. Ne viena vien mākslas vēsturnieka uzmanību vēl joprojām saista pirmā baznīcas altārglezna „Golgāta”, kas ir ne vien izcils mākslas darbs, bet arī vecākais no līdz šim pazīstamiem altārglezniecības pieminekļiem Latvijā. Šo gleznu Kalnamuižas baznīcas valde 1935.gadā nodeva Pieminekļu valdei, bet kopš 1936.gada „Golgāta” atradās Valsts Prezidenta reprezentācijas telpās. Nopietnu pētījumu par altārglezni, tās datējumu, stilu, autoru 30.gados veica mākslas vēsturnieks Boriss Vipers. Versijas par Tērvetes „Golgātu” ir izteicis arī O.Spārītis, kā arī citi speciālisti, tomēr līdz šim „Golgātas” noslēpums nav atklāts. Kas ir šī izcilā mākslas darba – daudzfigūru kompozīcijas autors? Nav zināms arī tā radīšanas gads. var runāt tikai par 16.-17.gs. miju un tā laika stilu iezīmēm. Jāpiezīmē, ka 1993.gada 30.oktobrī Dobeles rajona laikrakstā „Zemgale” publikācijā „Kalnamuižas baznīca un kapsēta” O.Spārītis izsaka versiju, ka „Golgātas” autors ir Dancīgas mākslinieks Izaaks van der Bloke.

„Golgāta” bija virotņu altāra (retabla) centrālā daļa, zem kuras apakšdaļā (predellā) glezna „Svētais vakarēdiens”, bet virs centrālās gleznas – „Svētā trīsvienība”. Virotņu altāra abas sānu daļas gleznotas 1614.gadā ar dāvinājuma tekstu un dāvinātāja – Kalnamuižas pārvaldnieka Aleksandra Hohenastenberga – Viġanda, viņa sievas Elizabetes (dzim. Henning) un viņu bērnu portretiem. Šīs altāra triptiha sānu daļas neapšaubāmi cita autora darbs – domājams 17.gs. Kurzemes vietējo gleznotāju veikums.

Saskaņā ar jau minēto Kalnamuižas baznīcas valdes lēmumu „Golgāta”, „Svētais vakarēdiens” kā arī abas altāra triptiha sānu virotnes tika nodotas Pieminekļu valdei.Minētais altāra triptihs – gotikas perioda sakrālajā mākslā raksturīgs altāra noformējums – ilustratīvi stāstošs mākslas darbs ar stingri reglamentētu un notikumu svarīguma secībā izkārtotu attēlu virkni. Mākslas vēsturnieks O.Spārītis norāda:”...baznīcas retabls, lai gan ar daļējiem zudumiem, šobrīd ir vērtīgākais un senākais no saglabātajiem virotņu altāriem, ko pēc restaurācijas iespējams rekonstruēt tuvu sākotnējam izskatam.Nemaz neciešot no neizzinātiem momentiem un neprecizitātēm izcelsmes skaidrojumos, Tērvetes (Kalnamuižas) baznīcas altāris ir un paliek vērtīgākais reģionālās kultūras piemērs šajā Latvijas sakrālmākslas nozarē”. (O.Spārītis “Tērvetes “Golgāta” žurn.Avots 1990.)

Minēto mākslas darbu vērtību apzināties tikai pēc daudziem gadiem. Kalnamuižas baznīcas altāri tie greznoja līdz 1888.gadam.Tad tos vienkārši noņēma, lai dotu vietu jaunai altārgleznei – Jūliusa Dēringa “Krustā sistais Kristus”. Tā sīžetiski bija līdzīga “Golgātai”, kuru pēc noņemšanas iemūrēja baznīcas sienā līdz 1934.gadam. Jūliusa Dēringa gleznei bija

lemts greznot altāri līdz 1934.gadam, kad baznīca tika remontēta, latviskots tās interjers un altāris atkal ieguva jaunu gleznu – jau iepriekš minēto A. Annusa gleznu. Nav ziņu par J. Dēringa gleznu likteni. A. Annusa darinātā altārglezna kopš 60. gadiem glabājas Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā. Patreiz glezna ir atgriezusies baznīcā. Protams, garie gadi un apstākļi ir darījuši savu – gleznai nepieciešama restaurācija.

Vairākos baznīcas inventārijos minēti 1706. gadā gatavoti zemstikla gleznojumi, kuri sastāv no 11 iedalījumiem un, domājams, to sižetā ir kāda vietējā leģenda. Bez tam vēl divi ģērboņi un reliģiska rakstura sižeti – arī zemstikla gleznojumi. Šāda veida gleznojumi vairāk nav sastopami. Taču arī no šiem unikālajiem darbiem Kalnamuižas baznīcā palikušas tikai atmiņas.

Vieni no vecākajiem priekšmetiem uz baznīcas altāra – 1711. gadā darinātie divi sudraba svečturi – Jelgavas sudrabkaļa Kristofera Kelznega darbs. Tos baznīcai dāvinājis kāds latvietis J. Lācis Maigs.

Līdz 1934. gadam, kad baznīca tika pie elektriskā apgaismojuma telpu apgaismoja trīs misiņa griestu lukturi: pirmais – sešsveču, darināts 1707. gadā, otrs – nedaudz mazāks, 1709. gada darinājums, trešais – ar dekoratīvu enģelīti, 1823. gada darinājums.

Pirmā pasaules kara laikā divus baznīcas zvanus (Jelgavas meistara Johana Petera darinātus 1709. gadā) evakuēja uz Krieviju, pēc tam reevakuēja. Bet 20. gs. 80. gados zvanus glabāšanā pārņēma Jelgavas un Rundāles muzeji.

Gadu gaitā daudzi baznīcas priekšmeti nonākuši muzejos, un pēc draudzes darbības un baznīcas atjaunošanas tiek risināti jautājumi par to atgūšanu. Tomēr daudzu vērtīgu priekšmetu, mākslas darbu un dokumentu liktenis nav zināms. Tā, piemēram, pēc inventāra sarakstiem ir zināms, ka 1721. gadā baznīcā ir bijusi bībele latviešu valodā – neapšaubāmi tas ir bijis pirmais pilnīgais Ernesta Glika tulkojums latviski – “Tā Svētā grāmata” (iespiesta Rīgā 1689. gadā). Baznīcas arhīvs gandrīz pilnīgi gājis bojā 1905. gadā.

Tomēr Kalnamuižas evaņģēliski – luterāniskā baznīca pastāv, pamazām atjaunojas un ieņem savu vietu Tērvetes pagasta dzīvē.

Ievērojami cilvēki Tērvetes novadā

LITERĀTI

Georgs Mancelis, 1593.-1654., dzim. Mežmuižā (Augstkalnes pag.), vācietis, latviešu garīgo rakstu valodas izkopējs. Studējis teoloģiju Stetinā un Rostokā, bijis virsmācītājs un teoloģijas profesors, kā arī universitātes rektors Tērbatā, 1637.-54. galma mācītājs Jelgavā. Sakopojis un pārļabojis jau agrāk iespiestos latv. rakstus, izdodams tos grāmatā “Vademecum”, sarakstījis par latviešu valodu divas grāmatas “Lettus” un “Phraseologia Lettica”, ievērojamākais darbs – latviešu sprediķu grāmata, kas iznākusi vairākos izdevumos.

Anna Brigadere, 1861.-1933., rakstniece, rakstījusi prozā, dzejā, dramaturģijā. Ir pasaku lugu žanra aizsācēja latviešu literatūrā dzim. 1. okt. Tērvetes pag. “Ballās”, tēvs Krišjānis – kalps un audējs, māte Lavīze, dzim. Vanaga. Mācījies Kalnamuižas un Auces pagastskolās (1871.-75.) Zaudējusi tēvu (1874.), kopā ar māti pārcēlusies uz Jelgavu pie māsa Līzes, ap 1880.- uz Rīgu, kur strādājusi brāļa Jāņa veikalā par pārdevēju. Beigusi Reinšes augst. meiteņu skolas pedag. kursus, ilgus gadus strādājusi par mājskolotāju. Pirmais stāsts “Slimnīcā” sacerēts ap 1893.g., lielu popularitāti guvusi ar savu pirmo pasaku lugu “Sprīdītis” (1903.g., grām. 1904., ekranizāc. 1985.g), kā arī “Princese Gundega un karalis Brusubārda” (1912.), “Maija un Paija” (1921., 1922.-grām., 1990.- ekraniz.), “Lolitas brīnumputns” (1926.) u.c., Brigaderes mākslinieciskās jaunrades augstākā virsotne – autobiogrāfiska triloģija “Dievs, daba, darbs” (1926.), “Skarbos vējos” (1930), “Akmeņu sprostā” (1933.). Dzejoļi sakopoti krājumos “Dzejas” (1913.), “Paisums” (1921.), “Kalngali” (1934.). Mirusi 25. jūn. “Sprīdīšos”, apbedīta Rīgā Meža kapos.

Jānis Rapa, dzimis 1885.g. Kalnamuižas (Tērvetes) pag. “Ķipos”, miris 1941.g. Rīgā, apbedīts Meža kapos – grāmatrūpnieks. Dzimis saimnieka ģimenē, mācījies vietējā pagastskolā, beidzis Jelgavas reālskolu, Rīgas Politehniskā inst. tirdzniecības fak. 1911.g. ieguva īpašumā J. Brigadera grāmatu apgādu un veikalu. 1912.g. kopā ar J. Valteru nodibināja grāmatniecības uzņēmumu “Valters un Rapa”. Jānis Rapa bija direktors rīkotājs, viņa vadībā akciju s-ba

“Valters un Rapa” izveidojās par lielāko un nozīmīgāko latviešu izdevniecību ar spiestuvi un veikalu (apm. 50% no visas Latvijas grāmatu produkcijas). 1922.- 36. Rapa bija Latvijas grāmatizdevēju un tirgotāju b-bas pr-tājs, iekārtoja A.Brigaderes muzeju un parku Tērvetes “Sprīdīšos”, rakstīja presē par grāmatniecības un sabiedriskiem jautājumiem, par A.Brigaderi. 1940.g. padomju vara uzņēmumu nacionalizēja, Jānis Rapa beidza dzīvi pašnāvībā.

Roberts Sēlis (īstajā vārdā Roberts Vasjulis- Hermanis- Erkmāns), dzim. Bukaišu pag.”Mašmelēs” 1884.g., miris 1975.g. Rīgā, apbedīts Raiņa kapos – rakstnieks. Dzimis kalpa ģimenē, agrā bērnībā zaudējis tēvu, mācījies Bukaišu, pēc tam Mežmuižas pagastskolā, vēlāk izglītojies pašmācības ceļā, apguvis galdnieka amatu, kas ilgus gadus bijis Sēja pamatarods. 1903.g. kļuva par Jelgavas sociāldemokr.pulciņa locekli, darbojās par aģitatoru, apcietināts. Pirmā publikācija 1911.g., viela darbiem ņemta no strādnieku dzīves. 1931.-34.g. lit.žurn. “Domas” atbildīgais red. Nozīmīgākie darbi: “Leišmale”(1927.), “Burši un zelli”(1941.), “Silaines Muiža”(1948.), “Es stāstu par sevi” u.c. Sēja iemīļotā tēma ir latviešu tautas likteņgaitas izšķirīgos vēstures momentos, paša pieredze un reāli, dzīvē iepazīti cilvēki.

Mārtiņš Ziverts, dzim.1903.g. Mežmuižā (Augstkalnes pag.), miris 1990.g. Stokholmā – dramaturgs, daudzu lugu autors. Pirmā luga publicēta 1928.g., ievērojamākās lugas – “Āksts”, “Cilvēks grib dzīvot”, “Ķīnas vāze”, “Minhauzena precības” u.c. Lugās pievēršies psiholoģiskām problēmām, nereti izmantojis vēstures vielu. Nacionālā (1938.- 40.) un Dailes (1940.- 44.) teātra dramaturgs, 1944.g. emigrējis uz Zviedriju.

Valdis Grēviņš, 1895.- 1968., dzim. tagadējā Tērvetes pag. “Mazbaņos”-dzejnieks un tulkotājs, Dailes teātra dramaturgs – teātriem dramatisējis daudzus romānus, kā piem. A.Dimā “Grāfs Monte Kristo”,Z.Lāgerlēvas “Gesta Berlings”, M.Tvena “Princis un ubaga zēns”, Ļ.Tolstoja “Anna Karenīna”u.c. , ar pseidonīmu Dr.Orientācijs rakstījis humora un satīras feļetonus.

Žanis Gruzovskis, dzim. 1888.g. Kalnamuižas (Tērvetes) pag. kalēja ģimenē – žurnālists, tulkotājs. No 1914.-1930. “Jaunāko Ziņu” redaktors.

Arvīds Valdmanis, 1890.-1942., dzim. Kalnamuižas (Tērvetes) pag. “Lejas Čimās”- agronoms, rakstnieks – pseidonīms Kuri-Beri.

Edgars Šillers, dzim.1893.g. Bukaišu pag. skolotāju ģim., miris (nošauts) 1941.g. pie Baltezera. Publicists, literatūrkritiķis, redaktors un līdzautors rakstu krāj. “Markss un marksisms”.

Biruta Senkeviča, dzim. 1901. Tērvetes pag. “Zelmeņos”, mirusi 1993.Toronto. Rakstniece – folkloriste, nozīmīgākie darbi: “Senie Jāņi Zemgalē”, “Godi Zemgalē” (sarakstīts kopā ar Ernestu Brastiņu), “Jāņi – vasaras saulgrieži” (1992.,Rīgā)

Vitolds Žibelis 1903.- 1973., dzim. Tērvetes pag. “Sērsīmaniekos” – rakstnieks, tulkotājs.

Modris Zihmanis, dzim.1927.g. Tērvetes pag. “Lāčplēšos” – dzejnieks, rakstnieks.

ZINĀTNIEKI

Kristaps Helmanis, – dzimis 1848.gada 3.jūnijā Kalnamuižas pagasta „Lejasčimās”. Mācījies Jelgavas reālskolā, strādājis par skolotāju un dažādos citos darbos Tērvetē, Grīvā, Krāslavā, Tveras guberņā. Beidzis Tērbatas veterinārijas institūtu, ieguvis maģistra grādu. Bijis leibgvardes jātnieku pulka veterinārārsts Pēterburgā. Papildinājis zināšanas Parīzē pie L.Pastēra. Nodibinājis pirmo Pastēra stacijas nodaļu pasaulē(1890.). Bija viens no Pēterburgas Eksperimentālās medicīnas institūta dibināšanas ierosinātājiem. Pētījis jaunos ienāšus, trakumsērgu, tuberkulozes un liesas sērgas ierosinātājus, pirmoreiz ieguvis malleīnu. Iegājis pasaules vēsturē līdzās Pastēram un Koham kā izcils mikrobiologs. Miris 1892.gada 10. martā Pēterburgā, apbedīts Tērvetē.

Jānis Roberts Vāgners, 1861.- 1890., dzim. Bukaišu pag. “Druķos”, muižas vagara ģimenē. 1884.g. pabeidz Tērbatas Veterināro institūtu, dažus gadus strādā tēva mājās “Janaišos” par veterinārārstu, 1888. g. pēc novadnieka Kristapa Helmaņa aicinājuma ierodas Pēterburgā, kur tiek ierauts zinātniskās pētniecības darba virpulī- Helmanis viņam uztic veikt zirgu ļauno ienāšu pētījumus. Eksperimentu laikā Vāgners inficējas un nepilnu 29 gadu vecumā mirst, apglabāts Priēžu kapos. Nomirst vēl divi spējīgi latviešu zinātnieki- Alfrēds Bertušs un Oto Kalniņš, taču šie upuri zinātnes labā nav bijuši veltīgi – soli pa solim šī jaunā slimība tika izpētīta un izzinātas metodes tās ārstēšanai.

Alfrēds Ieviņš, 1897.- 1975., dzimis Bukaišu pag. “Ievulaišos”- ķīmiķis, neorganīķis, analītiķis, ķīmijas zinātnu doktors

(1938.), ZA akadēmiķis (1960.). A.Ieviņš ir LPSR ZA Neorganiskās ķīmijas institūta organizētājs un direktors, kristālķīmijas laboratorijas vadītājs, žurnāla "LPSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis" ķīmijas sērijas galvenais redaktors. 1967.g. saņēmis valsts prēmiju.

Māris Ābele, dzim. 1937.g.Tērvetes pag., astrometrists, fizikas un matemātikas zinātņu kandidāts, kopš 1960.g. LU Astronomijas observatorijas zinātniskais līdzstrādnieks. Konstruējis zemes mākslīgo pavadoņu novērošanas fotokameras, piedalījies to uzstādīšanā daudzās pasaules valstīs; kopā ar citiem konstruējis vairākus lāzera tālmērus.

Edgars Vimba, dzim.1930.g. Tērvetes pag. "Uplejās"- botāniķis, Dr.biol., LU docētājs kopš 1954.g., veicis pētījumus par Latvijas floru un veģetāciju, tās aizsardzību, it īpaši par mikrofloru (atklājis zinātnē jaunu sēņu sugu). Piedalījies Latvijas Sarkanās grāmatas sastādīšanā, sarakstījis daudzas zinātniskas publikācijas un mācību grāmatas. 1974.g. apbalvots ar A. Kirhenšteina prēmiju par monogrāfiju "Ramularia Sacc. ģints sēnes Latvijas PSR". 1985.g. publicējis monogrāfiju "Tērvetes meža ainavu parks (flora)."

POLITIĶI

Brigaders Jānis (ps. Tērvetietis) – dzimis 1882.gada 13.februārī Kalnamuižas pagasta „Lozberģos”. Jaunstrāvnieks, revolucionārās kustības dalībnieks, „Dienas Lapas” līdzstrādnieks. 1905.gada revolūcijas laikā bija Kalnamuižas pagasta rīcības komitejas loceklis, Vidzemes un Kurzemes pagastu delegātu kongresa prezidija loceklis. Soda ekspedīcijas noslepkavots 1905.gada 29.decembrī. Apbedīts Tērvetē.

Alberts Kviesis, 1881.-1944., dzimis Tērvetes pag., tēvs – pagasta rakstvedis. Beidzis Jelgavas ģimnāziju un Tērbatas Universitāti, zvērināts advokāts, bijis sabiedriski politisks darbinieks – Tiesu palātas pr-tājs, 1921.-23.g. iekšlietu ministrs, 1920.-30.g. Latvijas Satversmes sapulces un saeimas deputāts, 1930.-36.g. Latvijas prezidents, 1943.-44.g. pašpārvaldes tiesu ģenerāldirektors.

KARAVĪRS

Varkalns Roberts – dzimis 1899.gada 24.decembrī Kalnamuižas pagastā. Ģenerālmajors. Dienējis 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulkā. 2.pasaules kara laikā bija viens no 201. (vēlāk 43. gvardes) latviešu strēlnieku divīzijas organizētājiem, vēlāk šīs divīzijas štāba priekšnieks, pulka komandieris, divīzijas komandiera vietnieks. No 1943.gada korpusa komandiera vietnieks 2. un 3. Ukrainas frontē.

MĀKSLINIEKI

Brigaders Jānis – dzimis 1856.gada 12.septembrī Kalnamuižas pagastā. Annas Brigaderes brālis. Bijis aktieris Rīgas latviešu teātrī. No 1892.gada līdz 1912.gadam vadīja savu grāmatu apgādu. Bija Rīgas latviešu teātra komisijas priekšnieks, Nacionālā teātra direkcijas loceklis. Miris 1936.gada 27.februārī, apbedīts Rīgā.

Biruta Baumanē, dzim. 1922.g. 13.03.Tērvetes pag.- ilggadēju Tērvetes pamatskolas skolotāju Fridbergu ģimenē, gleznotāja. 1948.g. beigusi Latvijas valsts Mākslas Akadēmiju. Darbojas stājglezniecībā, gleznojusi žanriskas kompozīcijas – cikls "Kāzas Latgalē", "Trīs zvejnieku paaudzes", "Zemnieki", klusās dabas, portretus, aktus, ainavas. Īpašu grupu veido klaunu un muzikantu, aktieru gleznojumi- "Antonio", "Skumjais vijolnieks", "Lilioms". Baumanes darbi bijuši izstādīti ap 17 Eiropas valstīs, Kanādā, Alžīrijā, Japānā, tie atrodas muzejos, galerijās, mākslas fondos un privātkolekcijās Eiropā un Ziemeļamerikā. Sarakstījusi grāmatu "Es dzīvoju", kura īpaši saistoša tērvetniekiem ar Baumanes bērnības zemes – Tērvetes aprakstu.

Augusts Mitrevičs, 1898.- 1964., dzim. Bukaišu pag., emigrējis, miris Losandželosā, ASV. Aktieris, režisors un mācībspēks. Ievērojamākās lomas Dailes teātrī: Klumpačs "Džonā Neilandā", Šveiks, Čels "Trejmeitiņās", Nerrs Ziverta "Ākstā" u. c.

Egons Cēsniņš, 1915.-1978., dzim. Augstkalnes pag.- gleznotājs, vitrāžists. 1944.g. beidzis LVMA, mācījies pie J. Kugas. Viens no latviešu vitrāžas skolas izveidotājiem. Viņa vitrāžas rotā daudzas sabiedriskas ēkas Rīgā, Daugavpilī, Pēterburgā, Maskavā, Krimā, Aizkaukāzā. Izstādēs piedalījies kopš 1953. g. Nozīmīgākās vitrāžas "Uguns un nakts", "Zodiaks", "Dziesmu svētki". Gleznojis akvareļus, kuros poētisks dabas skatījums apvienojies ar košu krāsu gammu, piem. "Abava pavasarī", "Ūdensrozes", "Novakare" u. c.

Ernests Rirdāns, 1901.- 1954., dzim. Bukaišu pag., karikatūrists (ps. Rirdancis), darbojies vairākos satīriskos izdevumos. 1944.g. emigrējis uz Angliju. Trimdā pievērsies galvenokārt politiskai karikatūrai (sērija par krusttēvu Džo

jeb Staļinu).

Ēriks Cihovskis, lietišķais grafiķis.

Velta Straume, dzim. 1947. g. Tērvetes pag. "Grāmatniekos", aktrise.

Mārtiņš Antenišķis, dzim. 1930.g. Augstkalnes pag., aktieris, kopš 1960.g. strādā Liepājas teātrī.

Nora Bumbiere, dzim. Augstkalnes pag. "Dzirnavās", latviešu estrādes dziedātāja.

Žoržs Sikсна, dzim. Augstkalnes pag. "Dzirnavās", latviešu estrādes dziedātājs.

MECENĀTS

Kristaps Morbergs, 1844.- 1928., dzim. Bukaišu pag. "Lielstrikaišos"- būvuzņēmējs un labdaris. Apguvis namdara amatu Jelgavā, 1864.g. ieradies Rīgā, bijis būvstrādnieks, zīmētājs būvbirojā. Ar centību un izturību strādādams, ietaupījis nelielus līdzekļus, apmeklēja Berlīnes akadēmiju, kur ieguva arhitekta grādu. 1873.g. sācis iepirkt gruntsgabalus un celt namus, kuriem pa daļai pats izstrādājis projektus. Nenogurstošā darbā kļuvis pie ievērojamas turības, 1898.g. savas Lielstrikaišu mājas atdāvinājis Bukaišu pag. s-bai. 1925.g. ar testamentu savu mantu (vairākus miljonus latu un 7 namus) novēlējis Latvijas Universitātei, fonda dibināšanai zinātnisku un labdarīgu mērķu (Stipendijas studentiem) atbalstam, kā arī lauksaimniecības skolas atvēršanai Bukaišos.

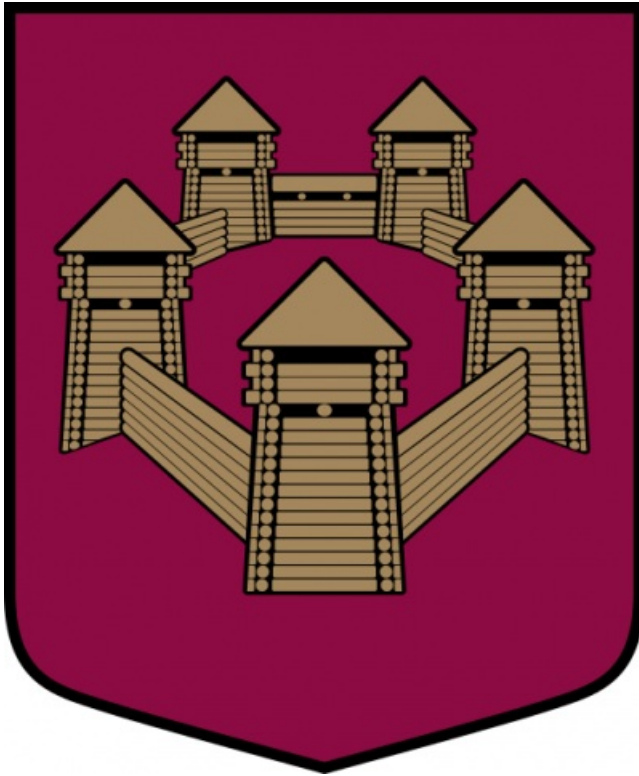
Izvadot Morbergu pēdējā gaitā, Universitātes rektors M.Zīle teicis: "Augstsirdīgais aizgājējs ir pierādījis, ka, cienīdams zinātni un palīdzēdams Universitātei materiāli, viņš ar to pašu dziļi ir mīlējis savu dzimteni un savu tautu, un savas tautas jaunatni. Viņš Universitātei uz visiem laikiem paliks atmiņā kā cilvēks, kas savieno sevī tīru labdarīgu sirdi ar saprāta augstām domām..."

Izmantoti M.Būmanes un TTIC materiāli.

Simbolika

Tērvetes pagasta ģērbonis

Ģerboņa krāsu kodi:

Pantone P208C – purpura;

Pantone P873C – zelts;

Pantone black – melns;

Tērvetes pagasta karogs

Karoga krāsu kodi:

Pantone P208C – purpura;

Pantone P873C – zelts;

Pantone black – melns;

Tērvetes pagasta himna

Tērvetei

Mūzika - Artūrs Reinīks
Vārds - Ulla Kavicka

Musical score for the song "Tērvetei". The score is written in 4/4 time and features a melody line with lyrics in Latvian. The lyrics are: "Tā-das smar-žas kā Tēr-ve-tes pļa - vās, tā-das krā-sas kā Tēr-ve-tes kja - vās, tā-das bi-tes kā Tēr-ve-tes dra - vās es ne-spē-šu rast vairs ne - kur. Tik daudz gais-mas kā Tēr-ve-tes lo - gos, tik ska-ņas at-bal - sis Tēr-ve-tes lo - kos, tik cē - li vē - ji Tēr-ve-tes ko - kos - tos ne-spē-šu rast vairs ne - kur. Ma-nas dzies - mas skan Tēr - ve - tē, ma - ni rī - ti aust Tēr - ve - tē, ma - nas nak - tis tumst Tēr - ve - tē, ma - nas mā - jas, ma-nas mā-jas ir te. Ma-nas te." The score includes various chords (Dm, C, F, B, A, Dm, B, F, C) and a key signature of one flat (B-flat).

NVO

Biedrības

Tērvetes Meža izglītības centrs- Ilona Līduma (26738535, tervetetic@inbox.lv)

Tērvetnieki- Dace Vācere (26156163, dacevacere@inbox.lv)

Mēs Tērvetei- Inese Vedļa (29640062)

<https://www.dobele.lv/lv/tervetes-pagasts>